

УДК 338.5

Птащенко Л.О., д.е.н., доцент

Скриль В.В., аспірант

Полтавський національний технічний університет
ім. Ю.Кондратюка

ЦІНОУТВОРЕННЯ В СФЕРІ ЦЕНТРАЛІЗОВАНОГО ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ НА МАТЕРІАЛАХ ОКВП «ПОЛТАВАТЕПЛОЕНЕРГО»

У публікації розглянуто існуючу систему ціноутворення в сфері теплового господарства України та її регіонів. Визначені основні фактори впливу на ціну та запропоновані шляхи вдосконалення існуючої системи ціноутворення за рахунок економічних та нормативно-правових важелів.

Ключові слова: ціноутворення, ціна/тариф, склад тарифу, тариф на теплову енергію, собівартість теплової енергії.

Ptashenko L.O., Skril V.V.

THE PRICING IN THE SPHERE OF THE CENTRALIZED HEAT SUPPLY SYSTEM OF UKRAINIAN REGIONS ON THE MATERIALS OF THE RCPE “POLNAVATEPLOENERGO”

The real system of pricing in the sphere of heat supply system of Ukraine and its regions. The main factors of impact onto the price and onto the ways of upgrade of the system of pricing with the help of economical and legislative resources are stated in the article.

Key word: pricing, price/rate, rating part, the rate on the heat energy, prime cost of the heat energy.

Птащенко Л.А., Скриль В.В.

ЦЕНООБРАЗОВАНИЕ В СФЕРЕ ЦЕНТРАЛИЗОВАНОГО ТЕПЛОПОСТАВЛЕНИЯ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ НА МАТЕРИАЛАХ ОКПП «ПОЛТАВАТЕПЛОЭНЕРГО»

В публикации рассмотрена существующая система ценообразования в сфере теплового хозяйства Украины та ее регионов. Определены основные факторы влияния на цену и предложены пути усовершенствования существующей системы ценообразования за счет экономических и нормативно-правовых рычагов.

Ключевые слова: ценообразование, цена/тариф, состав тарифа, тариф на тепловую энергию, себестоимость тепловой энергии.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. На сьогодні, в зв'язку з підвищенням значущості послуг теплопостачання, що виникло з підняттям рівня життя людей, розвитком самого підприємства постає необхідність у підвищенні вимог до наданих послуг. Але інфраструктура теплопостачання в Україні перебуває в глибокому занепаді. Негативний вплив спричинило і підвищення ціни на газ, що дало поштовх для зростання тарифів, за якими надаються населенню послуги підприємства теплопостачання. Зростання ціни на газ, а відповідно і тарифу на тепло, спонукали місцеві органи влади та теплопостачальні підприємства до пошуків варіантів полегшення ситуації для населення. Як в Україні, так і світі, процес формування ринків тепла перебуває в початковій стадії. При формуванні ціни на теплову енергію в тепловому господарстві в умовах ринкових відносин має базуватися на таких засадах: ціна на теплову енергію повинна забезпечувати надійність теплопостачання та утримання резерву теплових потужностей; ціна на теплову енергію в умовах нестабільності притаманній змішаній економіці; ціна повинна враховувати інтереси як виробників, так і споживачів теплової енергії; ціна повинна відшкодовувати нормативні витрати (собівартість) та забезпечувати рентабельність, достатню для ефективного функціонування і розвитку теплоенергетичних підприємств; ціна повинна стимулювати впровадження енергозберігаючих технологій, нетрадиційних та відновлювальних джерел енергії; ціна на теплову енергію повинна стимулювати інвесторів для вкладання коштів у розвиток теплоенергетики.

Виходом з критичної ситуації, що склалася на досліджуваному ринку, може стати виконання в повній мірі зазначених вимог до формування ціни на теплову енергію, котре повинне задовольнити ринок теплопостачання.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми, свідчить що проблеми порядку формування та регулювання ціноутворення в сфері теплопостачання, вивчення їхніх особливостей та специфіки порушуються в роботах Александрова І.Г., Ачкасова А.Є., Базиловича В.Д., Бузирьова В.В., Василика Д.О., Висоцького Г.В., Кирилова А.Н., Ковалевського Г.В., Пили В.І., Силаєва Є.Д., Семчука Г.М., Строкань /Качала/ Т.М.,

Шевчука Л.Т., E.B. Bennett, N. Roger, P.Gidman, I. Blore, J. Lorentzen, P. Schuttenbelt, P. Brook Cowen, G. Roth, E.S. Savas та ін. Дослідження наукових праць і нормативно-правових актів щодо порядку та механізму ціноутворення у сфері централізованого теплопостачання дозволили виявити, що в сучасних умовах багато питань стосовно об'єктивності затвердження та складання тарифів на послуги теплопостачання залишаються недостатньо врегульованими і потребують доповнення та аналітичного обґрунтування свого рішення.

Цілі статті полягають у розгляді існуючої системи ціноутворення в сфері теплового господарства України та її регіонів, визначення найбільш вагомих факторів впливу на ціноутворення теплової енергії, та оцінювання можливостей удосконалення тарифної політики в сфері теплопостачання.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розглядаючи ціну/тариф на теплову енергію, варто звернутися до поняття визначення „тариф”, що з французької означає „ставка чи сукупність” ставок обкладання або оплати за користування чим-небудь. Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає тариф як офіційно встановлений розмір оплати, оподаткування чогось. У спеціальній довідниковій літературі „тариф” визначається за двома напрямками:

- як розмір оплати за різні послуги, ціна послуг;
- як система ставок плати за різноманітні виробничі та невиконавчі послуги [1].

Згідно з розробленою методикою Міністерства житлово-комунального господарства України тариф на теплову енергію — це грошовий вираз витрат з виробництва, транспортування (включаючи витрати з транспортування через мережі, що належать іншим споживачам, до балансового розмежування мереж), постачання 1 Гкал теплової енергії з урахуванням рентабельності, інвестиційної та інших складових, що проаналізовано на рис. 1[2].

Статтею 20 Закону України «Про теплопостачання» передбачено, що тариф на теплову енергію повинен забезпечувати відшкодування всіх економічно обґрунтованих витрат на виробництво, транспортування та постачання теплової енергії.

Отже, розмір тарифу має складатися як сума витрат на виробництво, транспортування та постачання, плюс прибуток, розмір якого встановлюється Кабінетом Міністрів України.

При формуванні тарифів підприємства теплового господарства керуються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 16 “Витрати”, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 №318, Методичними рекомендаціями з планування, обліку і калькулювання собівартості робіт (послуг) на підприємствах і в організаціях житлово-комунального господарства, затвердженими наказом Держбуду України від 06.03.2002 №47 і використовують Порядок формування тарифів на виробництво, транспортування, постачання теплової енергії та послуги з централізованого опалення і постачання гарячої води, прийнятий постановою Кабінетів Міністрів України від 10 липня 2006 р. №955. Останній зазначений нормативний документ був змінений і доповнений 24.10.2007 р., завдяки чому у формуванні тарифу стало передбачене введення механізму коригування тарифів, граничних меж цін та впровадження механізму стимулювання ресурсозбереження на підприємствах галузі [3]. Згідно даних методик склад тарифів можна представити у вигляді поданому на рис. 2.

Діюча система ціноутворення передбачає формування ціни, котра включає планову собівартість та визначений прибуток, і повинна покривати всі витрати підприємства. Але дана система ціноутворення є перешкодою у розвитку конкурентного сектору на ринку тепlopостачання, дає можливість завищувати тарифи та дозволяє включати неефективні витрати до собівартості своїх послуг. Крім того, така політика стимулює неефективне господарювання, що неминуче призводить до послаблення інноваційної діяльності, підвищення рівня зношеності основних засобів виробництва.

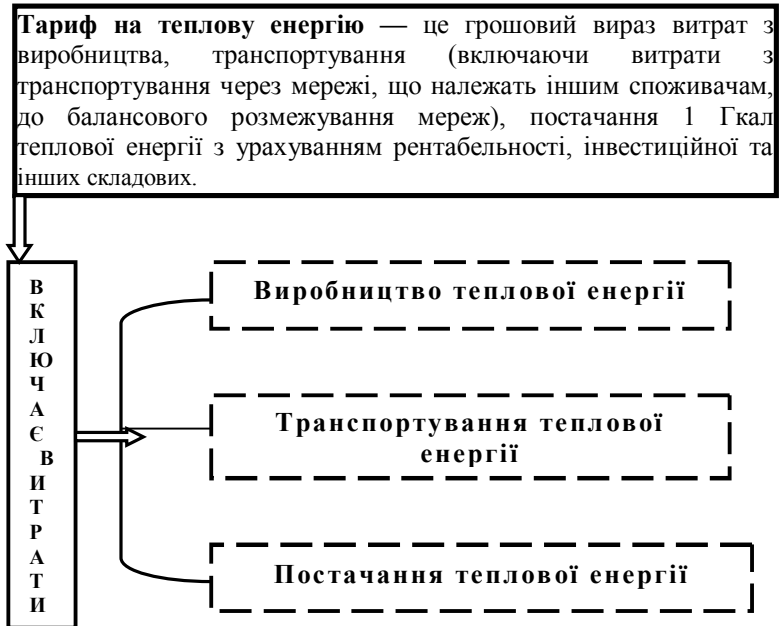

Рис. 1. Основні складові тарифу на теплову енергію [4]

Рис.2. Склад тарифів

На рис.3 систематизовано існуючу схему ціноутворення в тепловому господарстві України. Така організація державної і, в тому числі, бюджетної підтримки функціонування та розвитку системи централізованого теплопостачання характеризується безсистемним підходом до тарифної політики та бюджетної підтримки галузі. В наслідок цього, ринок теплопостачання не має ознак, притаманних ринковій економіці.

Рис. 3. Схема тарифоутворення в тепловому господарстві України [5]

Саме через непрозорість системи формування тарифів й існують такі розбіжності між їх розмірами в усіх регіонах України (табл.1).

Таблиця 1

Моніторинг тарифів на послуги теплопостачання по обласних центрах України станом на 01 червня 2010 року [6]

Обласний центр	Вид тарифу на опалення	Фактична середня собівартість (без ПДВ) грн./Гкал.	Затверджені тарифи з ПДВ (теплова енергія) грн./Гкал.	Затверджені тарифи з ПДВ (опалення) грн./м ²	Затверджені тарифи з ПДВ (опалення, двуставковий) грн./м ²	Рівень відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості (%)
1	2	3	4	5	6	7
Вінниця	двоставковий	263,99	162,95	1,48	4,14	78
Дніпропетровськ	сезонний	212,04	244,31	6,12	0	96
Донецьк	сезонний	317,2	241,4	6,32	0	63,4
Житомир	двоставковий	250,03	142,67	1,06	3,72	86
Запоріжжя	двоставковий	179,47	220,91	0,7	3,9	100
Івано-Франківськ	двоставковий	253,54	256,06	1,7	3,57	84,2
Київ	єдиний	152,76	130,6	1,6	0	71,2
Кіровоград	сезонний	191,49	276,3	6,83	0	83,3
Кривий Ріг	сезонний	193,97	245	5,46	0	83,2
Луганськ	двоставковий	200,58	279,5	1,37	4,09	100
Луцьк	двоставковий	180,46	257,21	2,15	4	100
Львів	двоставковий	274,41	279,29	1,3	5,28	84,8
Миколаїв	двоставковий	160,84	245,41	1,27	4,76	100
Одеса	двоставковий	288,02	332,34	1,67	2,76	96,2
Полтава	єдиний	215,44	263,7	2,76	0	100
Рівне	сезонний	211,38	256,4	6,05	0	100
Севастополь	двоставковий	240,6	298,32	1,41	4,1	100
Сімферополь	єдиний	253,84	281,68	2,89	0	92,5
Суми	двоставковий	205,69	202,86	0,89	3,86	82,2

Продовження таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7
Гернопіль	двоставковий	196,96	226,35	1,16	3,68	95,8
Гернопіль	двоставковий	182,25	226,35	1,16	3,68	100
Ужгород	сезонний	484,67	399,79	9,17	0	68,7
Харків	двоставковий	207,36	265,12	1,13	5,45	100
Херсон	сезонний	250,2	285,78	5,95	0	95,2
Хмельницький	двоставковий	188,7	165,1	1,04	3,12	72,9
Черкаси	двоставковий	221,34	227,95	1,25	2,4	85,8
Чернівці	двоставковий	211,14	246,42	1,21	4,67	97,3
Чернігів	єдиний	215,75	210	2,6	0	81,1

Така розбіжність між розмірами тарифів (від 160,84 грн./Гкал до 484,67 грн./Гкал) виникла за рахунок того, що повноваження щодо встановлення цін/тарифів на теплові послуги належать органам місцевого самоврядування. Адже, саме органи місцевого самоврядування затверджують тарифи на послуги підприємств теплового господарства в розмірі економічно обґрунтованих витрат на їх виробництво. В разі затвердження тарифів, нижчих від розміру економічно обґрунтованих витрат на їх виробництво, орган, який їх затвердив, зобов'язаний відшкодувати з відповідного місцевого бюджету різницю між затвердженим розміром тарифів та економічно обґрунтованим на виробництва цих послуг. Така система розрахунків тарифів на послуги підприємств теплового господарства є до кінця не розвинутою і має ряд недоліків, через які виникають розбіжності у визначенні собівартості даних послуг.

Як зазначалось вище, ціна/тариф на послуги тепlopостачання розраховується як сума собівартості та прибутку. У даний час сформувався економічний механізм, в якому кожне підприємство поводить себе як монополіст: підвищує ціни, щоб забезпечити необхідний рівень прибутку. В собівартість наданих послуг включаються показники (ресурси, штати, зарплата, технології, матеріали, послуги сторонніх організацій), що формуються за фактом витрат попередніх років. Тобто діюча методика розрахунку

на теплову енергію не охоплює всіх нюансів діяльності теплового господарства і створює умови для необґрунтованого підвищення цін на тепло. Важливим моментом є і здійснення контролю за цінами природних монополій, без якого неможливо домогтися істотного зниження витрат на вироблені ними послуги.

Отже, пошук зниження витрат у розмірі тарифу необхідно проводити у структурі собівартості продукції, яка є узагальнюючим показником, що відображає усі сторони виробничо-господарської діяльності підприємства. Чим краще працює підприємство, економічніше і раціональніше воно використовує власні ресурси, успішніше вдосконалює свою техніку, тим нижчою буде собівартість виготовленої продукції. Крім того, цей показник тісно пов'язаний з ціною продукції. Адже що собівартість слугує базою ціни товару і її нижньою межею для виробника, що має забезпечити процес відтворення виробництва. Для підприємств теплового господарства собівартість включає витрати на виробництво теплової енергії і гарячої води та подачу її споживачам. Облік і калькулювання собівартості підприємств теплового господарства проводиться по видах продукції та по стадіях технологічного процесу (виробництво, подача) на одиницю відпущеної продукції, якими є 1 гікалорія теплової енергії та 1 куб. метр гарячої води. Тобто калькуляційною одиницею для підприємств теплового господарства є одна гікалорія тепла.

В структурі витрат на виробництво теплової енергії централізованого теплопостачання підприємств теплового господарства паливо складає — 76,7 % (в деяких випадках до 85-90%), при нормальному рівні його розмір не повинен перевищувати 60-70 %; електроенергія — 10,8%; інші матеріальні витрати — 13,1 %. На думку керівників підприємств теплового господарства фінансові труднощі виникають саме за рахунок великого відсотка складової палива у структурі собівартості. Проте аналіз основних складових тарифу дає можливість зробити такі висновки:

- існуюча методика розрахунку тарифу здійснюється на основі сформованих витрат, до складу яких входять невиробничі витрати, розрахунок котрих відбувається з урахуванням старої

нормативної бази, що не враховує застосування сучасних технологій, машин та обладнання;

- складова палива у собівартості продукції перевищує нормативне значення на 20-30 % від фактично використаного підприємством;

- не відповідає рівень рентабельності законодавчо-нормативному значенню. На сьогодні підприємство ОКВП "Полтаватеплоенерго" заклало рівень рентабельності до 12-15%. На нашу думку, для покращення існуючого становища рівень рентабельності підприємств теплового господарства у регіонах України не повинен перевищувати 5%;

- доцільно скоротити витрати на утримання адміністративного апарату та соціальної інфраструктури. Аналіз статей цих витрат дає можливість дійти висновку, що середня заробітна плата по підприємству суттєво перевищує даний показник по області, а розмір фінансування профспілки ОКВП "Полтаватеплоенерго" у 2-3 рази перевищує рівень дозволеного законодавством [35];

- нерозв'язаним залишається питання втрат у мережах. За статистичними даними ОКВП "Полтаватеплоенерго" загальна протяжність теплових мереж складає 192,6 км (в двотрубному вимірюванні), з яких 5,1 км, або 2,6 % знаходяться у зношеному та аварійному стані, в результаті чого втрати тепла складають 134 тис. Гкал;

- на підприємстві не створено ефективного механізму цільового використання складових тарифу (амортизаційних відрахувань, прибутку і т.п.) на відновлення, модернізацію та розвиток основних фондів;

- підприємствами теплових господарств не береться до уваги наступні важливі фактори: врахування висоти приміщення (від нього залежить загальна кубатура повітря); склад матеріалів огорожуючих конструкцій, адже від цього залежить швидкість тепловтрат через стіни; орієнтація квартир (меридіальні чи паралельні); самовільне переустановлення опалювальних приладів, що впливають на розбалансованість систем опалення.

При встановленні ціни на послуги теплового господарства виникають дві проблеми. Перша — пов'язана з необхідністю збалансування економічних і фінансових інтересів підприємств —

монополістів із соціальними цілями. Друга — зі збалансуванням якості послуг і можливого підвищення затрат. Відтак постає необхідність органам місцевого самоврядування здійснювати діяльність з урегулювання тарифів на послуги. Тобто можна стверджувати, що саме ці органи повинні займатися збиранням інформації про затрати всіх учасників надання послуг, для встановлення економічно обґрунтованого тарифу [7].

Висновки. Проведене дослідження дає змогу дійти висновку, що поки ціни на тарифи підприємств теплового господарства будуть лише засобом господарського розрахунку й економічної статистики, ніяких суттєвих змін не відбудеться. Причинами такого є довгий процес трансформації економіки країни та суспільства, відсутність диференційованого механізму ефективного управління тепловим господарством країни, що привело до ситуації, коли 608 підприємств теплового господарства є природними монополіями, котрі отримують прибутки шляхом непрозорого формування тарифів на послуги (у тариф на тепло закладені невиправдані пункти. Наприклад, заміна батарей централізованого опалення, а також 10% вартості послуг передбачені на загальновиробничі витрати без розшифровки останніх). Крім того, відсутня єдина формула розрахунку тарифів. І як результат, питома вага «неіснуючих» послуг за підрахунками спеціалістів становить майже 20% від розміру тарифів. Тому постає необхідність у розробленні заходів реформування теплового господарства регіонів України та створення необхідних умов для розвитку приватного сектору в тепловому господарстві регіону, що дасть можливість забезпечити конкурентне середовище на ринку теплостачальних послуг. У найближчій перспективі ситуація може змінитися якщо ціни відіграватимуть роль регулятора економічних перетворень у галузі теплового господарства регіону і нестимуть в собі вагому економічну інформацію, здатну створити зовнішнє конкурентне середовище на ринку виробників. Розвиваючи цю думку, на наш погляд, процес формування тарифу буде тривати поки не знайдеться компроміс між основними технічними завданнями та фінансовими потребами постачальника і споживача послуг. Крім того ефективність буде вищою, якщо всі контролюючі органи (КРУ, інспекція по контролю за цінами, Головне управління по захисту прав споживачів, обласне територіальне відділення

Антимонопольного комітету України) проводитимуть комплексі та системні перевірки об'єктивності формування цін/тарифів підприємств теплопостачання.

1. Методологія розрахунку страхового тарифу та платежу [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://referaty.com.ua>.

2. Порядок формування тарифів на виробництво, транспортування, постачання теплової енергії та послуги з централізованого опалення і постачання гарячої води [Електронний ресурс] / Постанова Кабінету Міністрів України від 10 липня 2006 року № 955. — К. — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/cardnpd>.

3. Юзефович, І. До більш прозорого формування тарифів на житлово-комунальні послуги та стимулювання ресурсозбереження на підприємствах [Електронний ресурс] / Інна Юзефович / Режим доступу: http://www.ierpc.org/ierpc/expert/exp_vuzefovych_2007_11_15_ukr.pdfdocs.google.

4. Закон України №2633-IV «Про теплопостачання» / Отопление. Водоснабжение. Вентиляция. Кондиционеры. — 2005. — №3. — Режим доступу: http://www.truba.ua/artic/ru_140.

5. Стратегія теплопостачання: пріоритетні завдання розвитку систем теплопостачання [Електронний ресурс] / Життєзабезпечення. — Режим доступу: <http://zhkh.kpi.ua/Lists/HeatSupply/DispForm.aspx?ID=2>.

6. Тарифи теплопостачання (населення) [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.krogerc.info/tarifs/bycapital/warm.html>.

7. Чиж, В. Формування економічно обґрунтованих тарифів на житлово-комунальні послуги [Текст] / Віра Чиж // Економіст. — 2007. — №8. — С.49-51.